

PRAWO WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Cel informacyjny w prasie jako podstawa dozwolonego użytku utworów w społeczeństwie informacyjnym

Information purpose in the press as the basis for fair use of works in the information society

dr Katarzyna Błeszyńska

E-mail: <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/persons/1740886/>

Streszczenie

Cel informacyjny, jako przesłanka dozwolonego użytku utworów w prasie powinien być rozumiany z uwzględnieniem funkcji, jakie pełni prasa w społeczeństwie informacyjnym. Artykuł dokonuje wykładni znaczeniowej podmiotu uprawnionego do skorzystania z ograniczenia, z uwzględnieniem zakresu pojęcia informacyjności. Konstytutywną funkcją prasy jest jej informacyjność, a pozostałe funkcje, takie jak np. rozrywkowa, kontrolna czy edukacyjna stanowią jej cechy konsekwentne, jednak informacyjność przekazu występuje w obrębie wszelkich funkcji realizowanych przez prasę.

Słowa kluczowe:

cel informacyjny, dozwolony użytek utworów, prasa, ograniczenie praw autorskich, funkcje prasy, społeczeństwo informacyjne.

Summary

The information purpose, as a premise for the fair use of works in the press, should be understood taking into account the functions of the press in the information society. The article interprets the meaning of an entity authorized to benefit from the restriction of copyright, taking into account the scope of the right to information. The constitutive function of the press is its informativeness, and the other functions, such as entertainment, control or education, are its consecutive features, but the informativeness of the message occurs within all the functions carried out by the press.

Key words:

the information purpose, fair use of works, press, restriction of copyright, functions of the press, informatic society.

Wprowadzenie

Nowe technologie wzmocniły proces konwergencji w sferze środków masowego przekazu, czyli wzajemne przenikanie się mediów tradycyjnych — prasy, radia i telewizji — z nowymi mediami internetem, telefonem komórkowym, telewizją interaktywną (Koba, 2016, s. 465). Przyczyniło się to w znacznym stopniu do rozszerzenia kręgu odbiorców informacji, ale także wymusiło szerokie gwarancje prawnego dostępu prasy do informacji, także tych mających postać utworów w rozumieniu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (DzU nr 24, poz. 83 z późn. zm.).

Wiek XX, zwany był wiekiem *mass mediów*, czyli mediów masowych i przyniósł wiele działań na rzecz wzmocnienia wolności słowa oraz nieograniczonego dostępu do informacji, której gwarantem stała się demokracja i prawa człowieka. Wiek XXI jest wiekiem nieograniczonego prze-

plywu informacji, dzięki gwarancjom prawnym i możliwościom technicznym, jakie przyniósł Internet, używany na masową skalę. Wymieniając się informacjami, współczesny człowiek zerwał z jednokierunkowym komunikowaniem masowym. To właśnie interaktywność, czyli błyskawiczna reakcja ze strony użytkowników na przedstawiane im informacje, jest cechą charakterystyczną dla nowego społeczeństwa informacyjnego (Koba, 2016, s. 465).

Prawo do informacji ma fundamentalne znaczenie dla działalności dziennikarzy, którzy w celu jego realizacji korzystają z konstytucyjnie zagwarantowanej wolności słowa i wyrażania własnych poglądów (art. 14, 54 i 213 Konstytucji RP). Wolność prasy i prawo do informacji mają charakter nie tylko praw obywatelskich, ale i praw człowieka (Sobczak, 2000, s. 154).

Realizując swoje prawo dziennikarze korzystają z wszelkich dostępnych możliwości, które umożliwią im pozyskanie informacji. Ustawa o prawie autorskim i prawach

pokrewnych, (DzU nr 24, poz. 83 z późn. zm.), zwana dalej prawem autorskim, gwarantuje korzystanie „w celach informacyjnych” treści chronionych prawem autorskim w ramach dozwolonego użytku publicznego chronionych utworów. Wśród tych ograniczeń znajduje się: tzw. przedruk (art. 25 prawa autorskiego), czyli możliwość rozpowszechniania w celach informacyjnych w prasie, radiu i telewizji:

- 1) już rozpowszechnionych:
 - a) sprawozdań o aktualnych wydarzeniach;
 - b) artykułów na aktualne tematy polityczne, gospodarcze lub religijne, chyba że zostało wyraźnie zastrzeżone, że ich dalsze rozpowszechnianie jest zabronione;
 - c) aktualnych wypowiedzi i fotografii reporterskich. Poza tym ustawodawca zezwala na rozpowszechnianie krótkich wyciągów ze sprawozdań i artykułów, o których mowa w pkt 1 lit. a) i b), przeglądów publikacji i utworów rozpowszechnionych oraz krótkich streszczeń rozpowszechnionych utworów.

W granicach uzasadnionych celem informacji wolno także w sprawozdaniach o aktualnych wydarzeniach przytaczać utwory udostępnione w czasie tych wydarzeń (art. 26 prawa autorskiego). Można także korzystać w granicach uzasadnionych celem informacji z przemówień politycznych i mów wygłoszonych na publicznych rozprawach, a także z fragmentów publicznych wystąpień, wykładów oraz kazań, co nie upoważnia do publikacji zbiorów tego rodzaju utworów (art. 26 prawa autorskiego).

Ograniczając prawa autorskie, ustawodawca formułuje rodzaje dozwolonego użytku, z których można korzystać „w celach informacyjnych”. Właściwe rozumienie tej przesłanki ma znaczenie kluczowe dla możliwości korzystania z niej, a jej wykładnię podejmuje niniejszy artykuł, wskazując przedmiot, podmiot oraz cel ograniczenia, który współcześnie — w ramach społeczeństwa informacyjnego — powinien być rozumiany i interpretowany z uwzględnieniem zasad ustrojowych państwa demokratycznego, w realiach społeczeństwa informacyjnego. „Cel informacyjny” oznacza zatem przekazywanie przez prasę treści w ramach realizacji jej funkcji. Korzystanie z ograniczeń dotyczy jednak celów informacyjnych realizowanych przez prasę, a nie przez podmioty nie posiadające cech prasy, korzystające z utworów w celach informacyjnych na łamach, np. swoich stron internetowych czy innych publikatorów.

Prawo do informacji w społeczeństwie informacyjnym

Termin „społeczeństwo informacyjne” pierwszy raz pojawił się w artykule japońskiego naukowca — Tadao Umesao w roku 1963, który opisał ewolucję społeczeństwa opartego na technologiach informatycznych. W rozprawie pod tytułem: „Wprowadzenie do teorii informacji” (ang. *Introduction to Information Theory*) wykorzystał to pojęcie w 1968 roku Kenichi Koya (Nowina-Konopka, 2006, s. 48).

W literaturze przedmiotu używa się zamiennie także takich określeń jak: społeczeństwo wiedzy, społeczeństwo sieciowe, społeczeństwo informatyczne czy społeczeństwo medialne (Haber, 2001, s. 43). Jest ono wyznacznikiem nowej cywilizacji informacyjnej. *Na bazie rozwoju techniki informacyjnej i internetowej rozwinęło się całkowicie nowe społeczeństwo sieci* (Koba, 2016, s. 465).

Techniczne korzystanie z informacji i jej nośników na podstawie prawnie zagwarantowanych gwarancji wolnościowych stanowi fundament społeczeństwa informacyjnego. Wyrażona w art. 54 ust. 1 Konstytucji RP: wolność wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji, a także w art. 14 Konstytucji: wolność prasy i środków społecznego przekazu *jest jednym z przejawów wolności człowieka, przysługującej każdemu w sposób naturalny od urodzenia; wolności wywodzonej z istoty natury człowieka i stanowiącej fundamentalną wartość, którą winno uwzględniać prawo pozytywne. To sprawia, że ustawodawca konstytucyjny zaliczył ją do wolności i praw osobistych, a więc ściśle związanych z osobą człowieka i obywatela* (Wyrok TK, 2008). Wolność słowa ma podstawowe znaczenie w sferze życia publicznego, wiążąc się ściśle z innymi wolnościami konstytucyjnymi wyrażającymi wolność działania jednostki (Wyrok TK, 2017). Wolność ta zapewnia obywatelom możliwość świadomego i czynnego udziału w realizacji władzy państwowej, czego warunkiem jest wolność prasy, bez której nie może być mowy o pełnej realizacji wolności wypowiedzi (wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji). Gwarancje te znalazły wyraz już w historycznych, fundamentalnych dla rozwoju praw człowieka i obywatela aktach prawnych. W art. 11 Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 26.08.1789 r. wprowadzono zapis, który stwierdzał, iż *wolny przepływ myśli i opinii jest jednym z najcenniejszych praw człowieka; każdy obywatel może więc mówić, pisać, wydawać swobodnie, z wyjątkiem nadużywania tej wolności w przypadkach określonych przez ustawę. Uznaje się, że wolność środków społecznego przekazu stanowi pochodną wolności wyrażania poglądów, która ma charakter pierwotny* (Winczorek, 2008, s. 131).

Wolna prasa, to fundament realizacji prawa obywateli do rzetelnej, uczciwej, jasnej, odpowiedzialnej informacji. Jest ona wynikiem wolności myśli, z której z kolei wynika wolność przekonań, składająca się z wolności wyrażania poglądów, kultywowania tradycji i wyznawania religii. Wolność myśli i wolność przekonań znajdują uzewnętrznienie tylko wtedy, gdy istnieje wolność wypowiedzi, czyli prezentacji poglądów i przekonań w różnej formie. *Trześcią wolności słowa jest prawo nieskrępowanego wyrażania poglądów, zarówno w formie mówionej, jak i do utrwalania tych słów oraz do ich publikacji w postaci pisma odręcznego, druku, zapisu za pomocą dźwięku i obrazu* (Sobczak, 2008, s. 31).

Wolność słowa jest zapewniana na dwóch płaszczyznach: jako wolność do uzyskiwania informacji — przez obywateli, a także jako wolność informowania — na rzecz

prasy. Realizacja wolności informowania winna być zapewniona przez możliwie szerokiego dostępu do wszelkich dóbr, które to prawo realizują. W tym kontekście realizacja wolności prasy wymagać będzie ograniczenia wolności innych osób, także twórców, w odniesieniu do ich utworów wykorzystywanych przez prasę w ramach dozwolonego użytku. Z tego właśnie powodu gwarancje wolnościowe są realizowane także przez ograniczenia wolności innych osób. Realizacja wolności prasy powinna następować we wszystkich sferach z użyciem lub z wykorzystaniem środków przekazu, jako gwarant realizacji praw wolnościowych.

Prasa jako adresat dozwolonego użytku w celach informacyjnych

Prasa to publikacje periodyczne, które nie tworzą zamkniętej, jednorodnej całości, ukazują się nie rzadziej niż raz do roku, są opatrzone stałym tytułem albo nazwą, numerem bieżącym i datą, a w szczególności: dzienniki i czasopisma, serwisy agencyjne, stałe przekazy telexowe, biuletyny, programy radiowe i telewizyjne oraz kroniki filmowe; prasą są także wszelkie istniejące i powstające w wyniku postępu technicznego środki masowego przekazywania, w tym także rozgłośnie oraz tele — i radiowęzły zakładowe, upowszechniające publikacje periodyczne za pomocą druku wizji, fonii lub innej techniki rozpowszechniania (Ustawa prawo prasowe). Definicja ta, choć pochodzi z roku 1984 i brzmi archaicznie (trudno dziś spotkać radiowęzeł zakładowy), jest zakresowo pojemna. W jej świetle należy uznać, że prasą są przekazy, spełniające łącznie przesłanki wymienione w powyższej definicji. Z pewnością prawna definicja prasy wykracza poza potoczne rozumienie tego pojęcia, które oznacza wydawnictwa drukowane (Skrzypczak, 1999, s. 426). Jej właściwa wykładnia ma kluczowe znaczenie także dla określenia podmiotu, który może korzystać z ograniczeń praw autorskich gwarantowanych prasie. Nie ma jednak żadnej wątpliwości, iż Ustawodawca ogranicza prawa autorskie w celach informacyjnych na rzecz prasy, wskazując prasę, radio i telewizję jako adresata ograniczeń. Stosowany przez ustawodawcę podział na trzy grupy podmiotów: prasę, radio i telewizję nie ma znaczenia w świetle powyższej definicji prasy i obejmuje swym zakresem wskazane przez ustawodawcę trzy grupy podmiotów.

Pojęcie prasy determinuje zatem wystąpienie łącznie określonych przesłanek, takich jak: periodyczność, otwartość i różnorodność treści (Orzeczenie SN, 2016), określona częstotliwość ukazywania się (nie rzadziej niż raz do roku).

Doktryna przyjmuje jednak, że nie każda z tych przesłanek ma takie samo znaczenie. Za najważniejszą uznano periodyczność ukazywania się, a inne, takie jak numer bieżący czy datę uznaje się za kryteria pomocnicze, których brak nie dyskwalifikuje uznania danego przekazu za prasę (Zaremba, 2007, s. 27).

Przesłanka periodyczności w znaczeniu oznaczającym regularne, okresowe, rytmiczne wydawanie ze stałą nazwą i ciągłą numeracją, wydawane w określonych odstępach czasu — rzadko kiedy ma odniesienie do witryn internetowych spełniających powyższe cechy (Skrzypczak, 2014, s. 305), a także blogów (<https://pl.wikipedia.org/wiki/Blog>, 26.06.2018). Tym, co najczęściej będzie odróżniało blogi od prasy, to jednorodność ich treści (Zaremba, 2007, s. 27). Według niektórych stanowisk doktryny wymóg periodyczności oznacza prowadzenie prasowej działalności wydawniczej z pewną regularnością o cechach stałości, co nie oznacza wyłącznie konieczności publikowania w stałych odstępach czasu (Wyrok TK, 2011). Sam fakt, że w portalu zachodzi wymiana informacji na skutek ich nieustającej dezaktualizacji lub że dodawane są nowe aktualniejsze informacje i że proces ten odbywa się codziennie lub nawet zachodzi w trybie ciągłym, nie jest wystarczający do uznania, że w tego rodzaju działaniach mamy do czynienia z elementem periodyczności (Ożóg, 2007, s. 428). Podobnie radykalne stanowisko głoszą J. Barta i R. Markiewicz uznając za spełnienie tej przesłanki sukcesywne, następujące w regularnych odstępach czasu, ukazywanie się kolejnych, nowych nośników informacji przynależnych do danego druku czy przekazu (Barta, Markiewicz, 2007). Mniej radykalne stanowiska uznają, iż należy uznać jako periodyczność także różność częstotliwości ukazywania się publikacji internetowych (Wojtasik, 2001, s. 40).

Szerokie rozumienie pojęcia periodyczności stosuje Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie (Postanowienie SA, 2008) oraz Sąd Okręgowy w Lublinie (Wyrok SO, 2014). W pierwszym orzeczeniu uznano za prasę witrynę internetową aktualizującą informacje zawarte w książkach wydanych przez skarżącego, natomiast w drugim orzeczeniu zakwalifikowano do miana prasy, prowadzony w formie elektronicznej biuletyn informacyjny urzędu miasta (Zaremba, 2014, s. 153–159).

Zdaniem niektórych badaczy materiały wprowadzane i rozpowszechniane w sieci, które są elektronicznym odpowiednikiem wydań drukowanych, można traktować jako prasę w rozumieniu przepisów ustawy. Podkreśla się, iż najważniejsze, aby zachowane były cechy prasy: periodyczność ukazywania się w sieci, stały tytuł (nazwa), kolejne numery i uwidocznienie daty. *Ani sposób zapisania pisma, ani sposób jego udostępniania, nie powinny wyłączyć prasy w Internecie poza zakres działania ogólnych uregulowań odnoszących się do prasy* (Barta, Markiewicz, 1999, s. 189). Czasowa aktualizacja regularnie wydawanych wydań *on line* nie zaprzecza periodyczności (Balcarczyk, 2008, s. 30–33). Z kolei *newslettery* przesyłane pocztą elektroniczną stanowią prasę, jeśli nie są wyłącznie kierowane do ściśle określonego grona osób, wyselekcjonowanego przez wydawcę (Czarny-Drożdziejko, 2005, s. 203).

Reasumując, należy stwierdzić, że Internet jest wyłącznie środkiem przekazu, a nie prasą, natomiast za jego pośrednictwem może być wydawana prasa. Należy przychylić

się do stanowiska, które regularność publikacji zamieszczanych w internecie wiąże z jej ciągłością, a nie regularnością okresów pomiędzy poszczególnymi publikacjami. Dopiero analiza częstotliwości aktualizacji na danym portalu internetowym pozwala na ocenę, czy publikacje na nim zamieszczane mają charakter periodyczny? (Orzeczenie SN, 2015). Jak słusznie zauważa J. Sobczak prasa drukowana nie jest jedynym masowym środkiem komunikowania i działa w ramach szerszego systemu uwarunkowanego konstytucyjnie, zalecając uwzględnienie i rozważenie, w jakim stopniu normy prawne odnoszące się do prasy drukowanej odnoszą się do innych środków komunikowania (Sobczak, 2008, s. 316). Rozwijając tę myśl trzeba podkreślić, że system prawny regulujący proces komunikowania powinien być zwarty i koherentny, uwzględniający interesy społeczeństw w zakresie dostępu do informacji i korzystania z niej, także z wykorzystaniem dóbr chronionych na podstawie innych ustaw.

Zagwarantowane na podstawie art. 61 Konstytucji prawo do informacji, stanowiąc część prawa do wolności wypowiedzi przysługuje obywatelowi. M. Mucha dowodzi, że jest ono w gruncie rzeczy szczególnym rodzajem prawa do informacji określonym w art. 54 Konstytucji, które przysługuje nie tylko obywatelowi, ale każdemu (Mucha, 2002, s. 58). Jak podkreśla J. Sobczak, w odniesieniu do prasy prawo do informacji jest realizowane poprzez indywidualnie prowadzone czynności, przez dziennikarzy działających w imieniu wydawcy lub nadawcy. *To dziennikarz dla pozyskania informacji publicznej wykorzystuje dostęp do dokumentów oraz prawo wstępu na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej* (Sobczak, 2008, s. 196).

Faktycznie, to dziennikarz bezpośrednio wykonuje prawa przyznane prasie w ramach ograniczeń praw autorskich, realizowane za pośrednictwem prasy i przyznane prasie. W takim rozumieniu wykonywania ograniczeń praw autorskich występuje jedność aksjologiczna norm, które do definicji prasy zaliczają nie tylko wydawnictwa spełniające określone cechy, ale także zespoły ludzi i poszczególne osoby zajmujące się działalnością dziennikarską. Tym samym prawo zagwarantowane prasie jest wykonywane przez jej przedstawicieli: dziennikarzy. Ma to duże praktyczne znaczenie, bowiem to dziennikarze wchodzi w faktyczne relacje społeczne, np. rejestrują publiczne wydarzenia i utwory w celu publikacyjnym. Ograniczenia praw autorskich przyznane na rzecz prasy w ramach dozwolonego użytku publicznego utworów są tym samym gwarancją wolności prasy i stwarzają jej warunki do realizacji szeroko pojętego prawa do informacji.

Zagwarantowana konstytucyjnie wolność informowania nakłada na państwo obowiązek stworzenia takich warunków w systemie prawa, aby możliwa była działalność prasy, umożliwiająca jej nie tylko dostęp do informacji *sensu stricto*, ale także dostęp do utworów zawierających przekaz informacyjny w formie bezpośredniej lub ukrytej. Bezpośrednia informacja zawarta w utworze będzie dotyczyła wyłącznie sfery informacyjnej ujętej w formę utworu

przez jej twórcze ujęcie determinujące ochronę prawnoprawną. Natomiast ukryta wartość informacyjna odnosi się do sfery poznawczej, jaką utwór niesie lub funkcji, jaką pełni w przekazie informacyjnym charakteryzującym przekaz prasowy.

Funkcje prasy

Monopol autorski doznaje zatem ograniczeń na rzecz prasy, która w celu realizacji swoich zadań i funkcji może z niego korzystać. Artykuł 1 prawa prasowego wskazuje dwie funkcje prasy: informacyjną, kontroli oraz krytyki, pozostawiając nauce sformułowanie i doprecyzowanie katalogu funkcji i zadań prasy. Doktryna wymienia najczęściej funkcje:

- 1) informacyjną,
- 2) propagandową,
- 3) organizatorską (organizowanie życia społecznego i politycznego),
- 4) kontrolną,
- 5) wychowawczą i
- 6) rozrywkową (Sobczak, 2008, s. 181).

Funkcje prasy wywodzone są często ze społecznych funkcji poszczególnych wypowiedzi prasowych, uznając za najistotniejszą funkcję informacyjną, będącą podstawą do wywiedzenia innych. W zależności od uświadomienia sobie przez autora materiału prasowego celu, jakiemu publikacja ma służyć, wyróżnia się funkcje zamierzone i niezamierzone. Z uwagi na fazy procesu komunikowania się podkreśla się funkcje: intencjonalne, nadane i pełnione, dodając czasem funkcję reklamy. Mówiąc o zadaniach prasy wskazuje się zadania polityczne, kulturalne i naukowe (Szulczewski, 1964, s. 65). Realizując linię programową, publikator prasowy wskazuje swoje preferowane funkcje i zadania.

Prasa jest często klasyfikowana ze względu na kryterium częstotliwości publikacji, wskazując dzienniki, dwutygodniki, miesięczniki, kwartalniki, półroczniki, roczniki. Według zasięgu terytorialnego wyodrębniono prasę zakładową (adresowaną do pracowników zakładu pracy), sublokalną (na obszarze miasteczka lub gminy), lokalną (dla społeczności powiatu lub kilku powiatów), regionalną (obejmującą terytorium województwa lub kilku województw), ogólnokrajową (wydawaną na terytorium danego państwa), międzynarodową (dla odbiorców wielu państw lub kontynentów). Tematyka prasy również stanowi kategorię podziału, w zakresie którego wyróżnia się prasę: prawniczą, sportową, ekonomiczną, literacką, techniczną. Adresat przekazu prasowego jest podstawą podziału, według którego można wyróżnić m.in. prasę dziecięcą, młodzieżową, kobiecą itd. Kwestie ideologiczne i światopoglądowe są kryterium podziału prasy na: konserwatywną, liberalną, katolicką, socjalistyczną, komunistyczną, pravicową czy lewicową. Istotna wydaje się także funkcja społeczna jakiej prasa służy i wyodrębnia się np.: prasę informacyjną, publicystyczną, rozrywkową. Coraz częściej stosowany jest podział

ze względu na poziom przekazu, wyliczając prasę: elitarną, popularną, bulwarową, brukową, tabloidową. Ze względu na rodzaj wydawcy wyróżnia się prasę: niezależną, partyjną, rządową, samorządową, konfesyjną, a z uwagi na porę ukazywania się wyróżnia się: dzienniki poranne, popołudniowe, wieczorne (Sobczak, 2008, s. 315).

Prasa tworzy pewien system masowego komunikowania zwany systemem prasowym, w ramach którego wyróżnia się system prasy wolnej, kierowanej i kontrolowanej. Określa ona prasę przez analizę ogólnych warunków jej działania, sytuacji ekonomicznej, wyrażanych przez prasę doktryn polityczno-społecznych, poglądów na rolę prasy, techniki produkcji, zasady działania służby informacyjnej, rządowej służby oraz warunków oddziaływania rządowego (Jabłoński, Wygoda, 2002).

Przy stosowaniu ograniczeń prawa autorskiego w zakresie dostępu prasy do utworów, nie można różnicować tego prawa w zależności od rodzaju funkcji, jakie publikacja z wykorzystaniem treści prawa autorskiego ma pełnić, czy systemu w jakim występuje. Równy dostęp jest zagwarantowany zarówno do utworów wykorzystanych w ambitnych publikacjach publicystycznych, jak i lekkich materiałach prasowych spełniających funkcję rozrywkową.

W odniesieniu do celu informacyjnego, jako przesłanki dozwolonego użytku dla przekazu prasowego, informacyjność przekazu stanowi funkcję zasadniczą. Występuje ona w obrębie innych funkcji prasy wskazanych przez doktrynę, jednak ich wyodrębnienie ma charakter uzupełniający, ukazujący bogactwo realizowanych przez prasę celów. Konstytutywną funkcją prasy jest jej informacyjność, a pozostałe funkcje, takie jak np. rozrywkowa, kontrolna czy edukacyjna stanowią jej cechy konsekwentne. Funkcje prasy posiadają zatem swoje denotacje zakresowe o cechach nadrzędności i krzyżowania się, jednak funkcja informacyjna ma znaczenie konstytutywne i występuje niezależnie od rodzaju funkcji jaką dany przekaz pełni. Tym samym cecha informacyjności, będąca podstawą korzystania przez prasę z utworów, występuje w przypadku każdego przekazu prasowego, który następuje w obrębie prasy z zachowaniem przesłanek tego pojęcia.

Wnioski końcowe

Informacje przekazywane w prasie są wiadomościami wyrażonymi słowem pisanim lub mówionym, a także obrazem w formie wizualnej, jako zdjęcia bądź zapis audiowizualny. Stanowią przekaz komunikacyjny będący *naturalnym systemem porozumiewania się człowieka, a więc mową artykułowaną z naturalnym systemem językowym* (Gołęga, 1994, s. 68).

Informacje medialne są szczególną kategorią przekazu, łączącego w sobie charakter rynkowy z celami i funkcjami publicznymi. Dostarczane są one i dystrybuowane przez różne media komunikacji publicznej — środki masowego przekazu — prasę drukowaną, radio, telewizję i internet. System komunikacji jest złożony z wielkich korporacji nastawionych na zysk oraz z mediów publicznych, w któ-

rych własność państwowa ma za zadanie zapewnienie osiągnięcia celów publicznych. Niestety w sferze mediów wciąż się ściera interes prywatny z celami publicznymi z uwagi na motywy finansowe i chęć zysku, która często góruje nad interesem publicznym (Żyżyński, 2016, s. 247). Niezależnie od tego udostępnianie informacji jest wyrazem wolności informowania i ma znaczenie dla rozwoju społeczeństw w zakresie szeroki funkcji jakie pełni prasa w procesie informowania. Wszelkie przejawy ograniczania dostępu do informacji są zabronione i penalizowane na podstawie przepisów prawa prasowego. Współczesny świat wymaga dla swego rozwoju wspierania w zakresie dostępu do informacji i zapewnienia ku temu gwarancji prawnych. Działanie państwa w tym zakresie jest realizowane w interesie społecznym, jakim jest cel informacyjny.

Informacje stanowią element ważnej komunikacji społecznej, która utrzymuje społeczeństwo w kontakcie ze zmieniającymi się wydarzeniami, tematami w otaczającej nas rzeczywistości. Niezależnie od funkcji jaką pełnią, ich wartością nadrzędną jest użyteczność dla wsparcia informacyjnego społeczeństwa (Kovatch, Rosentsil, 2007, s. 12). Celem dziennikarstwa jest dostarczenie tych informacji, aby społeczeństwo mogło podejmować decyzje najlepsze dla swoich wyborów i decyzji. Warto zauważyć, iż współcześnie pierwotne wytworzenie informacji wiąże się często z poniesieniem dużych kosztów na ich pozyskanie i odpowiednie przetworzenie w formę materiału prasowego. Prasa ponosi koszty dotarcia na miejsce zdarzeń, transportu sprzętu, podróży i akomodacji, wynagrodzenia dziennikarzy za ich pracę, której efektem jest przekaz informacji. Pierwotne wytworzenie materiału prasowego jest zatem bardzo kosztowne, natomiast jego rozpowszechnienie i dalsza reprodukcja w formie cyfrowego przekazu nie jest związana z żadnymi kosztami (Pochulak-Żołędowska, http://mikroekonomia.net/system/publication_files/313/original/8.pdf?1314952661, 10.07. 2018). Jednocześnie raz stworzony i rozpowszechniony materiał prasowy jest przekazem informacyjnym, który zawiera w sobie elementy dobra, zasługującego na jego wolny przekaz w imię szeroko pojętego prawa do informacji. Dostęp do niego nie powinien być reglamentowany, natomiast przybranie przez materiał prasowy formy utworu zasługuje na ochronę i dalsze korzystanie z niego powinno się odbywać jedynie na warunkach określonych w prawie autorskim.

Należy podkreślić, iż prawo autorskie adresuje możliwość skorzystania z dozwolonego użytku w celach informacyjnych wyłącznie na rzecz prasy. Uznanie podstawy skorzystania z tego ograniczenia praw autorskich ma więc zasadnicze znaczenie dla uznania jego podstaw i zasadności stosowania, o czym powinien pamiętać każdy korzystający przed skorzystaniem z ograniczeń, dokonując prawidłowej oceny, czy jego działalność ma charakter działalności prasowej. W przeciwnym razie może się zdarzyć, że skorzystanie z tych ograniczeń będzie miało cechy bezprawności, a korzystający narazi się na zarzut naruszenia praw autorskich. Natomiast cecha informacyjności, będąca podstawą korzystania przez prasę z utworów, występuje

w przypadku każdego przekazu prasowego, który następuje w obrębie prasy z zachowaniem przesłanek tego pojęcia.

Prawidłowa kwalifikacja podstaw dozwolonego użytku jest zatem gwarancją zasadności dozwolonych prawnie ingerencji w prawa autorskie na rzecz prasy. W celu poprawnej kwalifikacji celu ograniczeń należy funkcje te postrzegać w kategoriach zasadności celu ograniczeń, jakim jest prawo do szeroko rozumianej informacji i dostępu do niej, występującej także w formie utworów zawierających treści chronione prawem autorskim.

Bibliografia

- Bard, A., Soderqvist, J., tłum. Piotr Cypryański, (2006). *Nietokracja. Nowa elita władzy i życie po kapitalizmie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Barta, J., Markiewicz, R., (2007, 9 października) Rejestracja e-dzienników i czasopism. *Rzeczpospolita*.
- Barta, J., Markiewicz, R. (1999). Postęp techniczny w mediach. W: J. Barta, R. Markiewicz (red.), *Prawo autorskie a postęp techniczny* (189), Kraków: Universitas.
- Balcarczyk, J. (2008) Prasa internetowa (cz. 1) — przybliżenie pojęcia, podstawa prawna. *Monitor Prawniczy*, (16); dod. spec. „Prawo Mediów Elektronicznych” nr 8.
- Czarny-Drożdżewski, E. (2005). *Dziennikarskie dochodzenie prawdy a przesłanki znieśławienia w środkach masowego przekazywania*. Kraków: Zakamycze.
- Dołęga, J. M. (1994). Problematyka informacji w ujęciu systemowym. *Studia Philosophiae Christianae ATK*, 30(2).
- Goban-Klas, T. (2001). *Komunikowanie masowe* (65), Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jaworski, L. (2016). Wolność wyrażania poglądów a wolność środków społecznego przekazu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (34–46). W: J. Sobczak, K. Chałubińska-Jentkiewicz (red.), *Prawo prasowe między wymogami prawa, nakazami etyki a oczekiwaniami rynku*. Toruń: Adam Marszałek. Haber, L.H. (2001). Poznawcze aspekty badań nad społecznością informacyjną (30–43). W: L.H. Haber (red.), *Mikrospołeczność informacyjna. Na przykładzie miasteczka internetowego Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie*. Kraków: Wydawnictwa AGH.
- Jabłoński, M., Wygoda, K. (2002). *Dostęp do informacji i jego granice*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Koba, L. (2016). Zarządzanie mediami a społeczna odpowiedzialność. W: J. Sobczak, K. Chałubińska-Jentkiewicz (red.), *Prawo prasowe między wymogami prawa, nakazami etyki a oczekiwaniami rynku* (457–478). Toruń: Adam Marszałek.
- Kovatch, B., Rosentsil, T. (2007). *The elements of journalism. What newspeople should know and the public should expect*. (s. 12) New York, Three Rivers Press.
- Młynarska-Sobaczewska, A. (2011). Wolność informacji we współczesnej prasie — zakres i zagrożenia. W: J. Sobczak (red.), *Czy istnieje IV władza? Wolność prasy w teorii i praktyce* (58). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Mucha, M. (2002). *Obowiązki administracji publicznej w sferze dostępu do informacji* (58). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Nowina-Konopka, M. (2006). Istota i rozwój społeczeństwa informacyjnego. W: M. Witkowska, K. Cholańska-Sosnowska (red.) *Spółczesność informacyjna. Istota, rozwój, wyzwania* (48). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Ożóg, M. (2007). Reklama prasowa. W: E. Traple (red.), *Prawo reklamy i promocji* (428). Warszawa: Lexis Nexis.
- Sobczak, J. (2000). *Prawo prasowe*. Podręcznik akademicki. Warszawa: Muza.
- Sobczak, J. (2008). *Prawo prasowe. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Skrzypczak, J. (red.). (1999). *Popularna encyklopedia mass mediów*. Poznań: Kurpisz.
- Szulcowski, M. (1964). *Prasa a społeczeństwo*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Skrzypczak, J. (2014). Problemy z definiowaniem pojęcia prasa w erze cyfrowej (305) W: T. Kononiuk (red.), *Dziennikarz, twórca, prasa. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej profesora B. Michalskiego*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.

Słuszne wydaje się przyjęcie, iż wolność informacji stanowi element wolności wypowiedzi, komunikowania się, a najważniejsza jest ich funkcja, czyli uzyskanie wiedzy na temat rzeczywistości. Dzięki temu możliwa jest swobodna debata publiczna z udziałem środków masowego przekazu, będąca wymianą informacji i poglądów, także tych będących utworami, z których korzystanie będzie możliwe na podstawie dozwolonego użytku publicznego, adresowanego do prasy.

- Zacher, L. W. (2001). Polskie badania nad społeczeństwem informacyjnym: Przegląd wybiórczy. W: L. Haber (red.), *Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego: dylematy cywilizacyjno-kulturowe* (55). Kraków: Wydawnictwo Akademii Górniczo-Hutniczej.
- Winczorek, P. (2008). *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*. Warszawa: K.E. Liber.
- Wojtasik, M. (2001). Naruszanie dóbr osobistych w Internecie. *Radca Prawny*, (6).
- Zaremba, M. (2007). *Prawo prasowe. Ujęcie praktyczne*. Warszawa: Difin.
- Zaremba, M. (2014). *Prawo prasowe a internet — stande lege latai de lege ferenda* (153–159). W: D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka (red.), *Wirtualne media — realne problemy*. Warszawa: Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
- Żyżyński, J. (2016). Informacja — towar czy dobro publiczne. W: T. Kononiuk, K. Kakareko (red.), *Zawód dziennikarza wobec współczesnych wyzwań* (247), Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.

Akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r., DzU 1997, nr 78, poz. 483.
- Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r., DzU 1994 poz. 94 nr 24 poz. 83.
- Ustawa prawo prasowe z dnia 26 stycznia 1984 r., DzU 1984 nr 5 poz. 24. z późn. zm.
- Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 26.08.1789 r.

Orzeczenia:

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29.09.2008 r., SK 52/05, OTK ZU nr 7/A/2008, poz. 125.
- Postanowienie z 30.10.2008 r., II SA/Wa 1885/07, LEX nr 521930
- Wyrok z 24.02.2014 r., I C 1045/13, LEX nr 1845299).
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20.02.2017 r., P 1/06, OTK ZU nr 2/A/2007, poz. 11.
- Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 28.10.2016 r. I CSK 695/15, LEX nr 2188612).
- Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 28.10.2016 r. I CSK 695/15, LEX nr 2188612.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 14.12.2011 r., SK 42/09, OTK-A 2011/10, poz. 118.
- Postanowienie SN z 26 lipca 2007 r., IV KK 174/2007. OSN 2007, poz. 1737.

Źródła internetowe:

- Blogosfera, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Blog>, dostęp dnia 26.06.2018.
- Pochulak-Żołędowska, E. (2018). Informacja jako dobro rynkowe http://mikroekonomia.net/system/publication_files/313/original/8.pdf?1314952661 dostęp 10.07. 2018 r.

Skróty:

- K — Konstytucja RP
TK — Trybunał Konstytucyjny
SN — Sąd Najwyższy
SA — Sąd Administracyjny
SO — Sąd Okręgowy